

Ime in priimek:	
Razred/Letnik:	

Standardizirani kompetenčno usmerjeni pisni
zrelostni izpit/zrelostni in diplomski izpit

18. september 2017

Slovenščina

Napotki za obdelavo nalog

Spoštovana kandidatka! Spoštovani kandidat!

Pri tej klavzuri imate na izbiro tri tematske sklope s po dvema nalogama. Izberite enega od treh tematskih sklopov in obdelajte obe nalogi izbrane teme.

Tematski sklopi	Naloge (zahtevano število besed)	Priloge
1. Samopodoba Slovenk in Slovencev	Interpretacija besedila (450 do 550 besed)	3 pesmi
	Komentar (270 do 330 besed)	1 intervju
2. Ljubezen in zlo	Odprto pismo (360 do 440 besed)	1 časopisna kolumna
	Priporočilo (360 do 440 besed)	1 intervju
3. Mladi in družba	Govor (450 do 550 besed)	1 časopisni članek 1 časopisna kolumna
	Komentar (270 do 330 besed)	1 časopisna kolumna 1 karikatura

Na razpolago imate 300 minut delovnega časa.

Prepuščeno vam je, katero delno nalogo tematskega sklopa obdelate kot prvo.

Pišite z modrim ali črnim pisalom, ki se ga ne more radirati/brisati.

Uporabljajte izključno liste, ki smo vam jih dali na razpolago. Za oceno upoštevamo vse, kar napišete na liste in česar niste prečrtali. Prečrtajte zaznamke na listih.

Na vsak list napišite svoje ime in tekočo številko strani. Navedite številko izbranega tematskega sklopa in naslov naloge, ki jo obdelate.

Če delate z računalnikom, uredite najprej čelno vrstico in tam vpišite svoje ime in številko strani. Kot pripomočki so dovoljeni tiskani in – v primeru, da delate z računalnikom – elektronski slovarji. Uporaba (tiskanih in spletnih) enciklopedij ali elektronskih informacijskih virov ni dovoljena.

Oddati je treba zvezek z nalogami in vse liste, ki ste jih uporabili.

Vaše delo se ocenjuje po teh kriterijih:

- vsebina
- struktura besedila
- slog in izraz
- normativna jezikovna pravilnost

Mnogo uspeha!

Tema 1: Samopodoba Slovenk in Slovencev

Naloga 1

Ervin Fritz: *Kako spoznaš Slovenca*

Maja Haderlap: *[moj nori rod...]**

Marko Kravos: *Zamejska žalostna*

Napišite interpretacijo besedila.

Preberite tri pesmi: Ervin Fritz, *Kako spoznaš Slovenca* (1985) (priloga 1); Maja Haderlap, *[moj nori rod...]* (1987) (priloga 2); Marko Kravos, *Zamejska žalostna* (1979) (priloga 3).

Napišite **interpretacijo besedila** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Povzemite vsebine pesmi.
- Primerjajte, v čem so si pesmi podobne in v čem se razlikujejo.
- Razpravljajte o trditvah, ki jih zasledite v pesmih.
- Ocenite, v kolikšni meri te trditve ustrezajo realnosti.

Besedilo naj obsega 450 do 550 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

* Naslov pesmi v kazalu.

Naloga 1/Priloga 1

Ervin Fritz: *Kako spoznaš Slovenca* (1985)

Slovenca spoznaš po tem, da nihajna vrata
zmeraj odpira k sebi, nikdar navzven.
Slovenec ne pljuva na tla, ampak pljunke požira
in je v samomorih dosegel rekordno raven.

4

Slovenca spoznaš po tem, da ga v Celovcu
in v Trstu že zdavnaj več ne spoznaš.
V Sloveniji ga spoznaš po tem, da misli,
da ga bo rešil, če ga bo, očenaš ali glaž.

8

A Slovenca spoznaš tudi po tem, da se dela Angleža,
kadar je v zraku spet kak nacionalni bankrot.
Zadnjega Slovenca spoznaš po tem, da, preden izdihne,
zavzdihne: Nemanasviše¹, čaotuti², fitigot³ ...

12

Vir: Ervin Fritz: Dejansko stanje: pesmi in songi. Cankarjeva založba, Ljubljana 1985, str. 94.

Razlaga besed:

¹ nemanasviše (iz hrvaščine/srbščine): ni nas več

² čaotuti (iz italijanščine): nasvidenje vsi

³ fitigot – Pfiatigott (iz nemščine): zbogom

INFORMACIJE:

Ervin Fritz (rojen 1940 v Preboldu): slovenski pesnik, dramatik, dramaturg in prevajalec

Naloga 1/Priloga 2

Maja Haderlap: *[moj nori rod...]* (1987)

moj nori rod,
ki hodi z umiranjem ljubezen snubit,
z ruto zavezano v tilnik,
z modrikastimi prsti čas ustavlja
zaradi plina in trupel, 5
semena odlaga za kapanje krvi in voska,
nikdar ne premakne tesnobe osi
z roba alp.
moj rod pozabe ne pozna, ne radosti,
ki bi ga z žgočim curkom zadela, 10
nikdar ne odstrani s pogleda blagotnega
brega, ne ve, kaj početi z ahilovo peto
spomina, da mu od vsega grenkobe oteka,
ko iver¹ globoko v mesu
gnije pogum. 15

Vir: Maja Haderlap: Bajalice. Založba Drava, Celovec 1987, str. 71.

Razlaga besed:

¹ iver: drobec lesa, stekla (nemško: Splitter)

INFORMACIJE:

Maja Haderlap (rojena 1961 v Železni Kapli): koroška slovenska pesnica in pisateljica ter univerzitetna predavateljica

Naloga 1/Priloga 3

Marko Kravos: *Zamejska žalostna* (1979)

Zamejci so žalostni. Vsi zamejci so žalostni: žalostna jim mati in otroci, žalostna usoda, kruh s solzami, črnih pirhov zvrhan koš.	5	Povsod in vsi so za načelno koeksistenco. Tudi zamejci koeksistirajo, od srca žalostno.	25
Ko je žalost največja, postane zamejec pesnik, ko je pisatelj največji zamejec, postane politik: žalosten politik žalostnih časov v žalostnem zamejstvu.	10	Od žalosti postaja zamejec zamorec. Črni zamejci so danes v modi, črno zlato: vsi jih imajo radi, tako zagrobno strumne.	30
NAJGLOBLJA ŽALOST JE ZAMEJSKA ŽALOST.		K njim zdaj pobožno romajo, v dolino solz, k rojakom-bratom, njim zdaj spodbudno kličejo: neomajni ostanite, kremeniti, vi svetniki naši, mučeniki!	35
Žalostni so zamejci, vsi žalostni so vsi zamejci, vsi žalostni zamejci so zajci. Zajci na žaru alla hejslovani ¹ , zajci pohani, špikani, polnjeni, zajci dušeni na rimski način. V Celovcu si brusijo zobe, zamejci z brusnicami, hmm ...	15 20		

Vir: Marko Kravos: *Tretje oko*. Cankarjeva založba, Ljubljana 1979, str. 17–18.

Razlaga besed:

¹ alla hejslovani: na slovanski način (humorno)

INFORMACIJE:

Marko Kravos (rojen 1943 v kraju Montecalvo Irpino): slovenski tržaški pesnik, pisatelj, esejist in prevajalec

Tema 1: Samopodoba Slovenk in Slovencev

Naloga 2

Slovenščina, moj jezik

Napišite komentar.

Situacija: Pri slovenščini ste dobili delovni list z deli intervjuja s Florjanom Lipušem o slovenskem jeziku na Koroškem. Njegove izjave so vas spodbudile, da napišete komentar z naslovom *Slovenščina, moj jezik* za mladinsko stran tednika *Nedelja*.

Preberite intervju *Pisatelj Florjan Lipuš: Ljudje okoli mene so se zavili v molk, v molk se je zavila vsa dežela*, ki je bil objavljen 28. maja 2011 v *Sobotni prilogi* dnevnika *Delo* (priloga 1).

Napišite **komentar** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Povzemite najpomembnejše trditve iz intervjuja.
- Razmišljajte o Lipuševih pogledih na Slovence in slovenščino.
- Zavzemite stališče do raznih možnosti uveljavitve slovenščine v javnosti.

Besedilo naj obsega 270 do 330 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Pisatelj Florjan Lipuš: Ljudje okoli mene so se zavili v molk, v molk se je zavila vsa dežela

Lipuševe besede so težke, temačne, pa čeprav povedane prijazno in celo z nasmehom.

Barbara Kramžar

[...]

Delo: Kako torej ostati Slovenec v okolju, ki temu ni niti najmanj naklonjeno? Dolgo ste bili učitelj, ste eden najbolj znanih slovenskih pisateljev, kaj torej priporočate slovenski manjšini in državi Sloveniji?

Florjan Lipuš: S priporočili je bolj bridka, z nasveti slabo kaže. [...] Vsako tako nepristojno nasvetovanje je zapravljanje moči, dobri zgledi brez napora in tveganja opravijo več. S svojim življenjem biti, biti s svojim življenjem! Vemo, da besede le mikajo in le zgledi vlečejo, potegnejo. Pot pa je v iskanju, cilj v najdenju. [...]

Ko pravite, da le lačni sežejo za pero, s tem najbrž ne mislite na pravo lakoto, ampak na duhovno, čustveno. Mnogi v Sloveniji so koroškim Slovencem desetletja zavidali vaš višji življenjski standard, lepe hiše, avtomobile.

Mislím na lačnost po življenja vrednih razmerah, po vsakršni pravičnosti, po uveljavljanju človekovih pravic, po zgodovinskih ugodnostih, po vsem tem, kar

je potrebno, da se človek počuti lagodno, duhovno in emocionalno, osebno in v družbi. Da je družba taka, da je človek rad in s ponosom njen pripadnik. Nismo postali Slovenci prav iz teh motivov narod pesnikov in pisateljev? Nas ne prepozna svet po kulturnih storitvah, po umetnosti in znanosti? S politiko nismo nikoli blesteli in ne blestimo do današnjih dni. Bolje je, da svojih političnih dosežkov ne izpostavljamo, ne tistih v matični Sloveniji in še manj tistih pri nas. Materialno smo se koroški Slovenci res rodili na sončno stran. Kljub zadnjemu mestu Koroške na lestvici življenjskega standarda večina še vedno živi v blaginji. A to ima svojo ceno: duhovni, umetniški, ustvarjalni mrk. Upravljamo, kar imamo, ne ustvarjamo več. Današnji kulturni ustvarjalci so sredi svoje življenjske dobe ali pa že v pokoju. Ni kulturnega, ni umetniškega podmladka, ni ne dijaškega lista ne kake druge vidne umetniške dejavnosti med dijaki in študenti. Lačni se ukvarjajo z duhovnimi dobrinami, ker primanjkuje materialnih, siti se ukvarjajo z materialnimi, ker

primanjkuje duhovnih. Res je, koroški Slovenci smo imeli lepe hiše, cele vasi smo imeli, doline in občine, a v njih danes živijo drugi. Lepo urejene hiše stoje, a iz njih je izginila narodna zavest, je izginil slovenski jezik. Naseljuje se golo čaščenje materialnih dobrin in koristi, zato pa izginja duhovnost. Nihče ne zagotavlja, da hiše, v kateri ste gostja pri tem pogovoru, ne bo nekoč doletela ista usoda. Res je tudi, a le slaba tolažba, da se številčnemu upadanju navkljub kvaliteta slovenščine izboljšuje. Mogoče Slovenec res potrebuje bič, da ohrani narodno samobitnost, da poleg tega ustvari še kako vrednoto in da sploh prebudi duha iz lenobe.

Pa lahko ta »duh lenobe« pripisujemo samo koroškim Slovencem? Ali ni to po svoje značilnost vsega današnjega časa? Ali pa danes ni več toliko neizgovorljivega, zaradi česar bi morali bežati v ustvarjanje?

Lepo je, če človek sam od sebe izganja lenobo iz duha, in če se je tam naselila, da ga nenehno prebuja iz nje. Sem ne sodijo samo današnja za zveličavno razglašena

cenenost duha, skromnost in povprečnost, sem sodijo v konkretnem primeru hitra pripravljenost naših ljudi na asimilacijo, pot najmanjšega upora, prilizovanje in udobno klanjanje tuji družbi, zatajevanje svoje preteklosti

in še kaj. Vse to res ni privilegij koroških Slovencev, tudi drugi se smejo odločati o teh svoboščinah, a za druge te niso tako usodne. Kajti za nas so te odločitve eksistencialnega pomena. Bodi značilnost današnjega časa kakršnakoli,

neizbežno drži, da se z jezikom odloča usoda celote. Z jezikom bomo ali ne bomo. Res jezik ni edina važna reč v življenju posameznika, a brez jezika so tudi vse druge važne reči odveč. Brez jezika nismo nič. [...]

Vir: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/pisatelj-florjan-lipus-ljudje-okoli-mene-so-se-zavili-v-molk-v-molk-se-je-zavila-vsa-dezela.html> [2.5.2017], skrajšano.

Tema 2: Ljubezen in zlo

Naloga 1

Več empatije za boljše človeštvo

Napišite odprto pismo.

Situacija: V zadnjem glasilu zdravniške zbornice *Asklepios* je objavljen nadvse zanimiv in razmisleka vreden članek o sposobnosti razumevanja čustev nekoga drugega. Ob branju tega besedila želite zainteresiranim mladim posredovati nekaj svojih misli. Pod vtisom prebranega besedila kot urednik/urednica šolskega časopisa objavite odprto pismo z naslovom *Več empatije za boljše človeštvo*.

Preberite besedilo Irene Štaudohar *Zgodba o empatiji: veš, kako se počutim?*, objavljeno 11. julija 2011 v *Sobotni prilogi* dnevnika *Delo* (priloga 1).

Napišite **odprto pismo** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Povzemite glavne informacije besedila.
- Ocenite, kako je z empatijo v sodobnem svetu stresa in nenehne negotovosti.
- Razpravljajte o vzrokih za pomanjkanje sočutja.
- Pozivajte sovrstnike k zavedanju in razmišljanju o tem, da si brez empatije ne moremo predstavljati boljšega sveta.

Besedilo naj obsega 360 do 440 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Zgodba o empatiji: veš, kako se počutim?

Pri nekaterih ljudeh se predeli možganov, določeni za empatijo, zaradi zlorab, poškodb ali genetike niti ne razvijejo.

Irena Štaudohar

[...]

Empatija in njeni dve stopnji

Težko je najti preprosto razlago za zlo. Empatijo lažje razložimo – gre za našo zmožnost, da se vživimo v to, kar občuti ali misli nekdo drug, in se odzovemo na njegove misli ali čustva. Empatija je sestavljena iz dveh zelo povezanih stopenj: prepoznavanja in odziva. Če recimo samo prepoznamo, da se je nekemu naredila velika krivica in je zato žalosten, mi pa na to ne odreagiramo, še ne pomeni, da smo sočutni. Empatija je, kadar nesrečo nekoga prepoznamo in se nanjo odzovemo, mu skušamo pomagati.

Tiste posameznike z zmanjšano stopnjo empatije zanimajo le njihovi trenutni cilji, želje, načrti in imajo sami sebe za center sveta. [...]

Zla ne moremo izmeriti, stopnjo empatije pa lahko. Na najnižji stopnji so ljudje, ki se ne znajo odzivati na čustva drugih in se ves čas sprašujejo, zakaj njihovi odnosi z drugimi niso uspešni, a vendar nikoli ne opazijo, da so osredotočeni le nase. Stoodstotno verjamejo v pravilnost svojih idej in prepričanj ter za vse, ki nimajo enakih, menijo, da so neumni. Prav tako so na repu lestvice tisti, ki jih tuja

nesreča pusti povsem neprizadete in jih trpljenje živih bitij ne gane in ne opazijo posameznika, ki se v neki skupini počuti neprijetno. Tu so še psihopati, mučitelji, sadisti in potencialni nasilneži, katerih nesočutnost se pokaže predvsem v ekstremnih okoliščinah.

Empatijo poznajo tudi živali, še posebej velike opice. Primatolog Frans de Waal navaja, da šimpanzi pomagajo manj spretnim pri, recimo, plezanju čez visok zid, kadar pa močnejši šimpanzi napadejo šibkejšega, kasneje posamezniki tolažijo napadenega veliko pogosteje kakor trepljajo zmagovalca. [...]

Najnižja in najvišja stopnja

Na najnižji stopnji empatije so psihopati, nekaj mest više pa tako imenovane čustveno neuravnotežene osebe oziroma mejne osebnosti. Na nizki, a pozitivni stopnji empatije so ljudje, ki imajo različne bolezni, recimo avtizem¹ in Aspergerjev sindrom². Če so ljudje čisto na repu lestvice, to še ne pomeni, da gre za patološke³ nasilneže; morda gre le za sebične in narcisoidne⁴ ljudi, ki zase menijo, da so veliko boljši kot drugi, imajo monologe in ne dialoge, ni pa nujno, da so morilci, posiljevalci ali sadisti⁵, a vendar lahko v določenih razmerah ali če pridejo do moči, drugim živim bitjem povzročijo psihično ali fizično bolečino

in jih njihovo trpljenje ne prizadene, saj mislijo, da so si to zaslužili. [...]

Obstaja tudi druga stran empatične lestvice. Znan je primer Fione Torrance, ki je hiperempatična – in kadar vidi trpljenje ljudi ali živali, njihovo trpljenje z vso intenzivnostjo občuti na svojem telesu ali v svojem umu. Če gleda nekoga s poškodovano roko, jo bo začela močno boleti roka. Ko vidi nekoga jesti, v svojih ustih občuti hrano, zato je začela hujšati, saj je vedno imela občutek, da se je že najedla, čeprav je le opazovala druge pri tem. Kadar stopi v sobo, polno ljudi, takoj ve, kdo v njej je depresiven, kdo je tistega dne prejel dobro novico in kdo je jezen. [...]

Banalnost zla ni v vsakem od nas

[...] Eden najpomembnejših dejavnikov za oblikovanje sočutja je okolica, kajti človekovi možgani se v otroštvu intenzivno razvijajo. Dokazano je, da zanemarjanje in zloraba otrok močno vplivata na ta razvoj. Nekateri starši verjamejo, da imajo otroci trdo kožo in da veliko prenesejo ter se hitro prilagodijo, pa ni tako. Raziskave kažejo, da so tisti otroci, ki niso imeli možnosti, da bi se v najzgodnejših letih navezali na svoje starše oziroma najbližje [...], kasneje bolj nagnjeni k delinkvencijam, pomanjkanju empatije, narcisiz-

mu in se lahko razvijejo v psihopata ... [...]

Čustvena neuravnovešenost

[...] Carol, recimo, je čustveno neuravnotežena oseba. Je depresivna, ni sposobna stabilne zveze z moškim. Goji zamere do svojih staršev, ki je nikoli niso ljubili in pocrkljali, zato ima zdaj, ko je odrasla, vseskozi občutek, da jo ljudje prezirajo. Če se kdo ne strinja z njo, ga takoj obravnava kot sovražnika. Ima tri majhne otroke; če je ne ubogajo, jih preklinja, jim očita, da je ne spoštujejo, pove jim, da jih sovraži, da so zlobni in da se bo zaradi njih ubila. Potem jih pusti same in gre na zabavo s prijatelji. Niti pomisli ne na to, kako se ob vsem tem počutijo njeni otroci. Kadar jo napade bes, si ne more kaj, da se ne bi sprla z vsemi ljudmi okoli sebe in jim očitala sebičnost, čeprav je sama najbolj sebična. Ko je bila Carol otrok, je mama sploh ni opazila; menila je, da če otroku nameniš pozornost, ga razvajaš, ga narediš za cmeravega. Veliko jo je tepla in pri osmih letih jo je poslala v internat; menila je, da se mora otrok sam postaviti na lastne noge. [...]

Treba pa je poudariti, da vsi zlorabljeni otroci ne postanejo mejne osebnosti – nekateri prav zaradi izkušenj trpljenja postanejo še bolj sočutni do drugih. [...]

Agresija, ki jo do ljudi čuti psihopat, ni nič drugega kot agresija do staršev. »Otrok je sovražil svoje starše, ki so ga zlorabljali ali pretepali, in ker si tega besa ni upal usmeriti proti njim, ga je kopicil v sebi, kot paro v loncu na pritisk – in samo vprašanje časa je bilo, kdaj bo v adolescenci⁷ ali odraslosti izbruhnila na plano.« [...]

Otročiček svoje starše vidi kot varno bazo, iz katere lahko brez strahu raziskuje svet okoli sebe, in kadar za nekaj časa ostane sam, ve, da se bo lahko kmalu vrnil k njim in se emocionalno napolnil. Ko ga starši potolažijo, mu ponudijo nežnost in varnost, pomirijo njegovo anksioznost⁸. Tako se razvija njegova samozavest in se nauči zaupati drugim ljudem. Varnost, ki jo otroku zagotovijo starši, krepi njegov socialni razvoj, in kot ugotovljajo znanstveniki, ugodno vpliva

tudi na razvoj jezika, izražanja, komunikacijo z drugimi.

Otročiček želi razumeti, kaj mislijo njegovi starši. To je osnova, da se nekaj naučijo o drugih ljudeh, da jih poskušajo razumeti. Če ves čas razumejo samo, da jih mama sovraži, to lahko spremeni razvoj njihove empatije. Novorojenčke najbolj zanimajo človeški obrazi in glasovi ter znajo že od rojstva razlikovati, kaj so objekti in kaj ljudje. Hitro se navežejo na mamo in svoje najbližje – tako oblikujejo osnove empatije. Kadar te možnosti nimajo, se njihova empatija razvija počasneje ali drugače. [...]

A vendar imamo sočutje za nekaj samoumevnega. Predpostavljamo, da se vsak človek rodi z empatijo, vendar to ne drži. O sočutju bi morali več govoriti in o njem učiti v šolah. Tudi politiki bi ga potrebovali, še več kot drugi ljudje.

Predvsem pa imamo vsi skupaj izvrstno možnost, da ga vsak dan vadimo. ■

Vir: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/zgodba-o-empatiji-ves-kako-se-pocutim.html> [2.5.2017], skrajšano.

Razlaga besed:

¹ avtizem: bolezenska zaprtost vase; avtistični otrok razume, vendar ni sposoben dati pravilnega odgovora

² Aspergerjev sindrom: Aspergerjev otrok ne more razumeti sporočila, ki je predloženo

³ patološki: bolezenski

⁴ narcisoiden človek: nekdo, ki občuduje samega sebe, zlasti svojo lepoto

⁵ sadist: kdor doživlja užitek, kadar muči, ponižuje koga

⁶ delinkvenca: celota vseh izvršenih deliktov, nedopustnih dejanj ali ravnanj

⁷ adolescenca: doba človekovega razvoja med puberteto in zrelostjo, mladostna doba

⁸ anksioznost: splošen strah brez določenega razloga oziroma neprijetno čustveno stanje

Tema 2: Ljubezen in zlo

Naloga 2

Občutiti skrb za sočloveka

Napišite priporočilo.

Situacija: Dijaška skupnost vaše šole organizira srečanje s psihologinjo Nancy Eisenberg, ki bo spregovorila o socialnem, čustvenem in moralnem razvoju otrok. Kot predsednik/predsednica šolske dijaške skupnosti imate nalogo, da pod vtisom tega pogovora napišete priporočilo staršem, v katerem predlagate rešitve, kako bi otroci bili bolj sposobni občutiti skrb za sočloveka.

Preberite intervju *Se dobri ali zli že rodimo?* s psihologinjo Nancy Eisenberg, ki je bil objavljen 19. oktobra 2013 v *Sobotni prilogi* dnevnika *Delo* (priloga 1).

Napišite **priporočilo** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Informirajte starše o vsebini intervjuja.
- Pojasnite, zakaj v vsaki družbi živijo nasilni otroci, ki potrebujejo pomoč.
- Predlagajte rešitve, kako bi starši in otroci drug z drugim preživljali več časa, zmanjšali uporabo množičnih medijev ter povečali občutek pripadnosti lokalni skupnosti.
- Za konec utemeljite svoje osebno mnenje, v kolikšni meri so starši odgovorni za to, da otrok odraste v individualno osebnost, ki zna pokazati nežnost in jo sprejemati.

Besedilo naj obsega 360 do 440 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Se dobri ali zli že rodimo?

Odgovore na to vprašanje išče tudi razvojna psihologinja prof. dr. Nancy Eisenberg z Arizona State University.

Sonja Merljak

[...]

Delo: Kako lahko odrasel človek usmeri otroka na konstruktivno življenjsko pot? Kaj lahko naredimo, če pri otroku prepoznamo potencial za nasilno obnašanje?

Nancy Eisenberg: V vsakem otroku je ta potencial, ki se lahko izrazi, če ga vzgajajo v težkem, neljubem okolju ali če ga zlorablja. Nekateri otroci so k temu še bolj nagnjeni, ker se hitreje razjezijo, so bolj impulzivni in imajo določene temperamentne značilnosti. Če ob tem rastejo v neprimernem okolju, se pri njih lahko razvijejo resnejše težave. Veliko stvari pomembno vpliva na otrokovo življenje, a najpomembnejše je, da ima ob sebi ljubečega odraslega, ki ga podpira, ki z njim ravna z ljubeznijo in spoštovanjem. Tako se nauči navezovati na ljudi; postaja mu mar za druge, razvija empatijo.

Ali je prav, da se vpletemo, kadar vidimo, da se otrok, ki mu sicer nismo blizu, a ga srečujemo vsak dan, neprimerno vede?

To je odvisno od situacije. So trenutki, ko se moramo vmešati, denimo, kadar vidimo, da otrok tepe drugega otroka. Ljubeči odrasli, ki otroke podpirajo in z njimi ravna-jo spoštljivo in skrbno, ki jim zagotavljajo pozornost in jih pri tem seveda ne razvajajo, lahko interve-

nirajo in otroku povedo, zakaj njegovo ravnanje ni primerno. Vendar morajo to narediti spoštljivo. Ne smejo ga kaznovati, ne smejo ga tepsti, poniževati, zasliševati, še posebej ne pred drugimi otroki, ampak mu morajo poskušati pomagati razumeti posledice njegovega ravnanja. Najbolje je, da se poskusijo z njim pogovoriti, zakaj počne, kar počne, se pomeniti o tem, kakšne posledice pušča tako vedenje na drugih.

Zakaj je pomembno, da nadziramo čustva, da z razumom obvladujemo naše obnašanje?

Z odraščanjem postaja socialno primerno racionalno vedenje. Če se ne vedemo racionalno, ima to socialne posledice, svojo ceno. Otroci, ki ne uravnavajo čustev, ki se zaradi svojih čustev na povod odzovejo z agresijo, ki se ne morejo kontrolirati, so nepriljubljeni. Drugi jih zavračajo. Taki otroci imajo v šoli ponavadi tudi slabši uspeh, zato jo začnejo sovražiti. Poleg tega imajo slabšo samopodobo. Neregulirani otroci se pogosto v razredu vedejo najslabše, počnejo stvari, ki socialno niso sprejemljive. To vpliva na njihove odnose z drugimi. Taki otroci nimajo dobrih odnosov z učitelji. Če nimaš dobrega odnosa z učiteljem, dosegaš v šoli slabše rezultate. In ko enkrat začneš v šoli slabo delati, se sklene začarani krog. Učitelji mislijo, da nisi dovolj pame-

ten, šolo imaš zato še manj rad, ne delaš dobro ... Cena, ki jo otroci plačujejo za svoje neprimerno vedenje, je vsako leto višja.

Kako se lahko ustavimo, kadar se denimo preveč razjezimo?

Z uporabo možganov, z raciem, s kognitivnimi sposobnostmi. Z racionalnostjo spreminjamo obnašanje, preglasimo čustva, ki nas vodijo k dejanjem. Iz jeze zavpijemo, udarimo, iz strahu se umaknemo, zamrznemo.

Če se pripravimo do tega, da na situacijo pogledamo z bolj pozitivnega vidika, si lahko pomagamo, da spremenimo naše ravnanje. Z leti se naučimo, kako se prisilimo, da delamo stvari, ki jih nočemo; kako smo lahko prijazni do nekoga, ki nam ni všeč. Za tako ravnanje se na primer odločimo, če imamo cilj in če vemo, da je to prava pot do tega cilja.

Če smo predolgo priča prevelikemu nasilju, sčasoma postanemo neobčutljivi. Kako preprečiti to neobčutljivost, kako lahko ohranimo odprto srce?

Vsekakor pomaga individualiziranje, prikazovanje posameznika in njegove zgodbe. Če vidimo veliko trpečih ljudi, se drugače odzovemo, kot če spremljamo zgodbo posameznika in nas skrbi, kaj se z njim dogaja. ■

Tema 3: Mladi in družba

Naloga 1

Postaviti si temelje za svojo prihodnost

Napišite govor.

Situacija: Dijaška organizacija Celovec (DOC) je naredila raziskavo o nasilju na koroških srednjih šolah, ki je pokazala, da se dijaki skoraj vsak dan srečujejo z različnimi oblikami nasilja. Predstavljajte si, da ste predsednik/predsednica dijaške organizacije. Na športni prireditvi za mladino predstavite mladi publiki svoje misli o nekaterih negativnih pojavih, ki nekoč niso bili značilni za mlade generacije: nasilje, vandalizem, uživanje drog in odvisnost. V ta namen pripravite govor z naslovom *Postaviti si temelje za svojo prihodnost*.

Preberite besedilo Marjana Horvata *Kaj se skriva za navalom nasilja?*, ki je bilo objavljeno 12. avgusta 2011 na spletni strani revije *Mladina* (priloga 1), in besedilo Aleša Kovačiča *Generacija D*, ki je bilo objavljeno 5. januarja 2012 v prilogi *Polet* dnevnika *Delo* (priloga 2).

Napišite **govor** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Povzemite glavno misel obeh besedil.
- Predstavite različne možnosti, kako lahko mladi ustvarjajo boljše razmere za perspektivno prihodnost.
- Apelirajte na mlade, naj si sedaj postavijo temelje za svojo prihodnost, ker bodo nekoč morali prevzeti odgovornost za svet.

Besedilo naj obsega 450 do 550 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Kaj se skriva za navalom nasilja?

Mlade Britance, ki nimajo več česa izgubiti, čaka žalostna prihodnost

Marjan Horvat

[...]

V času krize je britanska vlada z varčevalnimi ukrepi močno udarila po mladih, predvsem po deprivilegiranih, saj je krepko skrčila socialne pravice za vse. V tem smislu je upor razumljiv, saj so se ljudje znašli v nemogoči asocialni situaciji in s protesti, pa tudi razbijanjem na ulicah, opozorili nanjo. Ni šlo torej za nasilje zaradi nasilja. Po svoje govori v prid temu tudi konec protestov v Londonu, saj so se mnogi »storilci«, vsaj tisti, ki niso bili aretirani, menda sami lotili čiščenja ulic. »Nekaj je bilo treba storiti po koncu protestov. Zato so ljudje začeli kar sami pospravljati za seboj. Kako zelo britansko,« piše Guardian.

Samo nasilje nikjer, niti v Veliki Britaniji, ne more povzročiti družbenega preporoda. Na dolgi rok je zmeraj neuspešno. Tomaž Grušovnik v Delovih Pogledih piše: »Iskanje družbenega preporoda skozi nasilje ni problematično zato, ker bi bilo neokusno, temveč zato, ker ni učinkovito.« So pa dogajanja v Londonu lahko poučna tudi za druge države, kjer lahko izgubljene generacije posežejo po nasilnih metodah, da bi opozorile nase. Če se želijo temu izogniti, je treba po Grušovniku ubrati drugačne poti: »Čeprav je cilj v splošnem znan, pa pri njegovem doseganju vendarle ne more iti zgolj za vračanje v preteklost, ki je minila. Nasprotno: da bi dosegli večjo enakost in svobodo, moramo politične prakse in institucije rekonstruirati našemu času primer-

no. Kako natanko to storiti, je naloga, ki je pred vsemi nami ... Kot ena glavnih ovir na tej poti se kaže naša nezainteresiranost za participacijo oziroma za aktivno sodelovanje pri izmišljanju načinov tovrstne transformacije. Morda ji je vzrok naša relativna materialna blaginja, posledica naše izborjene dominantne globalne pozicije, ki nam začasno omogoča, da živimo na račun drugih, tako ljudi kot narave. Gotovo pa je vzrok tudi dejstvo, da znotraj ustaljenih miselnih okvirjev enostavno ne vidimo poti naprej: zdi se, kot da danes nihče več ne ve, kaj natančno je krivo za našo stagnacijo, še manj, kaj natanko bi bilo potrebno narediti.« [...]

Vir: <http://www.mladina.si/86976/kaj-se-skriva-za-navalom-nasilja/> [2.5.2017], skrajšano.

Generacija D

Aleš Kovačič

[...] Danes mlade, ki se podajajo na trg, s stališča varne zaposlitve čaka zelo negotova usoda. Nekoliko starejši, ki že imajo zagotovljen vir prihodka, pa bodo morali po analizah družboslovcev v primerjavi s starši računati na nižji življenjski standard. Tega od konca druge svetovne vojne v razvitem svetu še nismo doživeli. Poleg izključenosti iz političnega

diskurza, slabih obetov na trgu dela in stagnacije ali celo nazadovanja življenjskega standarda se mladim v prihodnjih desetletjih obeta verjetno največja krivica doslej: odplačevanje dolgov njihovih očetov, mater, babic in dedkov. Namesto generacije X in Y bomo imeli opraviti z generacijo D. Ne D kot delo, ali D kot denar, ali D kot dostojanstvo, ampak D kot dolg. Če družba za zahteve, stiske in strahove mladine ne

bo postala dojemljivejša, ampak se bo raje dala zapeljati sirenami mehanicistične učinkovitosti, ki, ko gre za državo in družbo, ni nič drugega kot konstrukt, se bo scenarij ulice in razkroja medgeneracijske solidarnosti začel ponavljati do ustaljenosti. Kako z družbenimi nemiri opravijo diktature, pa verjetno ni treba pretirano razlagati. [...]

Vir: <http://www.polet.si/kolumna/generacija-d> [2.5.2017], skrajšano.

Tema 3: Mladi in družba

Naloga 2

Družina, vrednote in smisel

Napišite komentar.

Situacija: Na nekem predavanju ste slišali o pojavu tako imenovane »izgubljene generacije«. Mladostniki so labilni, padajo iz ene emocionalne krize v drugo in odklanjajo avtoriteto staršev. Pod vtisom tega predavanja morate kot urednik/urednica šolskega glasila napisati komentar z naslovom *Družina, vrednote in smisel*.

Preberite besedilo Vanje Pirc *Generacija 0* iz revije *Mladina*, objavljeno 22. junija 2010 (priloga 1), in oglejte si karikaturu, objavljeno pod naslovom *Izjave tedna* 7. septembra 2011 v reviji *Mladina* (priloga 2).

Napišite **komentar** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Na kratko obnovite sporočili obeh prilog (časopisne kolumne in karikature).
- Kritično razpravljajte o tem, zakaj se vsaka mlajša generacija obnaša drugače od generacije svojih staršev in katere vrednote prevladujejo pri današnji mladini.
- Zavzemite stališče do današnje moderne, dinamične družbe, kjer so vloge (poklicne, delovne, družinske) veliko bolj nestalne, spremenljive in prehodne kot nekdam.

Besedilo naj obsega 270 do 330 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Generacija 0

Vprašanje ni, ali smo razumeli sporočilo študentskih in dijaških demonstracij, temveč ali sploh razumemo generacijo, ki ne bo ničesar več dobila, ampak bo samo izgubljala

Vanja Pirc

[...]

Za vedno mladi

Čeprav so se nad nemogočimi mladimi, ki jih starejši niso uspeli razumeti, pritoževali že stari Grki, je družba mladosti kot posebni kategoriji, umeščeni med otroštvo in odraslost, njen polnopravni status priznala šele v prejšnjem stoletju, zlasti po drugi svetovni vojni. Za mladostnike, ki so odraščali v 50. in 60. letih, je bilo značilno, da so se v brbotajočem obdobju adolescence ukvarjali predvsem s svojo samopodobo. Na prelomu v 70. leta so mladi vstopili v tako imenovano postadolescenco. Takrat se niso več toliko ukvarjali sami s seboj kot z družbo, ki so jo skušali prilagajati svojim potrebam. In posledica tega je bil razmah uporniških študentskih gibanj. V zadnjih desetletjih pa so se mladi spet bolj zazrli vase. Začeli so se ukvarjati s povsem vsakdanjimi življenjskimi vprašanji – o izobraževanju, službi, stanovanjih, družini.

Sociolog mladine s Fakultete za družbene vede dr. Gregor Tomc ob tem opozarja, da med prejšnjimi generacijami, sploh med revolucionarno iz leta 1968, in se-

danjimi vseeno ne moremo vleči vzporednic kar tako. To ne bi bilo le pokroviteljsko, temveč tudi neverodostojno, saj je bilo takrat med mladimi kljub vsemu veliko več konformizma kot danes. Obenem pa bi bilo tudi krivično, saj bi skušali s tem eno življenjsko izkušnjo narediti za splošno veljavno. »Še dobro, da se mladi s tem ne obremenjujejo, tako kot se jaz nekoč nisem obremenjeval s tem, da nisem bil v partizanih, ali kot se rockerji danes ne sekirajo, ker niso bili mladi v času punka.« Tomc dodaja, da se mora mlad človek predvsem iskati, poskušati mora biti ustvarjalen, v politiki, v kulturi, v športu, v čemerkoli.

Mladi se danes seveda iščejo. In iščejo se vedno dlje časa. S tem se njihova mladost podaljšuje, odraslost pa prelaga na obdobje po prvi polovici 30. let. V praksi je to pogosto videti tako, da so mladi na nekaterih področjih življenja, denimo v službi, lahko zelo odgovorni in samostojni, doma pa pogosto pristajajo na to, da jim starši kuhajo in perejo perilo. Tudi partnerske zveze mladih so se prilagodile obstoječi situaciji. Vse pogostejša oblika partnerstva je »living apart together« (LAT), ko mladi živijo malo pri enem, malo pri drugem

partnerju in malo skupaj. Ali pa prakticirajo vikend partnerstvo, ki temelji na skupnem uživanju brez odgovornosti. »Pred leti so se maturanti zaposlovali ali pa so študirali naprej, vendar so vedeli, kakšno življenje jih čaka po študiju. Danes pa večina ne ve, kaj bo potem. To obdobje je postalo silno nejasno in težko, ob tem se izgubljajo tudi določeni potenciali. In zato prihaja do tega, da se obdobje odraščanja podaljšuje, kolikor časa je le mogoče,« je v lanskem intervjuju za Mladino povedala dr. Mirjana Ule.

S tem, ko so se v zadnjih desetletjih mladi spreminjali, so se spreminjale tudi njihove vrednote. Raziskovalce je pred leti presenetilo, da so mladi namesto uživanja, ki naj bi bilo značilno prav za obdobje brezskrbne mladosti, na prvo mesto umeščali prijatelje in družino. In zlasti v družini, s katero so imeli mladi nekoč očitnejši medgeneracijski konflikt, številni danes vidijo svojo glavno oporo. Uletova pravi, da je to v veliki meri povezano tudi z dejstvom, da je mlade odkril kapital. »Prvi računalnik in računalniške igrice so bili namenjeni mladostnikom. In starši so jih z velikim veseljem pograbili. Skratka, s tehnologijo, novimi mediji in navdu-

šenjem nad takratnimi dogodki so se mladi vrnili v družinska okolja in ta skupinska moč mladih se je počasi razbila. Starši so bili navdušeni, da so mlade spet imeli doma, in tako so danes starši največji zaupniki in zavezniki otrok oziroma mladostnikov.«

Raziskave so obenem pokazale, da postajajo mladi vse bolj po-

dobni svojim staršem. In nasprotno, starši postajajo vse bolj podobni mladim. »Res je vse manj opazna medgeneracijska razlika. Če je bil za generacijo "68 značilen predvsem radikalen prelom z generacijo staršev, je sedaj značilna reprodukcija temeljnih vrednot in orientacij staršev. Razlike so bolj estetske kot esencialne,« ugotavlja tudi socialni psiholog,

dr. Vlado Mihelj, ki je sodeloval pri raziskavi Mladina 2000. Kot dodaja, stroka sicer ni navdušena nad dejstvom, da mladi iščejo in najdejo ključno oporo ravno v svoji družini. To namreč ovira sicer nujno družbeno iniciacijo mladih, s katero resnično vstopijo v avtonomen svet onkraj starševskega horizonta. [...] ■

Vir: <http://www.mladina.si/50739/generacija-0/> [2.5.2017], skrajšano.

Naloga 2/Priloga 2

Karel Erjavec o nasilju mladih nad starejšimi: »Morda se mladi, ki ne vidijo pred seboj lepe prihodnosti, zatečejo k temu, da so nasilni nad starejšimi, in jih izsiljujejo za denar, da zadovoljijo neke svoje konkretne potrebe.«

Vir: <http://www.mladina.si/ilustracija/?a=201130> [2.5.2017]